

La dinamització sociocultural en els centres de dia per a gent gran

Marc teòric de referència

Un dels plantejaments teòrics des dels que es pot donar una resposta educativa a la gent gran és, sens dubte, des de l'Animació Sociocultural. Però què entenem per animació sociocultural.

Primerament, i després de realitzar una revisió de definicions sobre el concepte d'animació sociocultural (ASC), s'arriba a la conclusió que és un concepte difícil de definir. A vegades, fins i tot resulta més fàcil dir allò que no és ASC. En aquest sentit, Barrado (1982: 14-18) matisa que l'ASC no és una educació mecanicista i culturalista; no és popularització, no és entreteniment; no és la utilització de tècniques, no és política; no és una acció generosa; no és una suma d'accions inconnexes; no és un calendari d'activitats; no és una política institucional asfixiant; no és un trasplantament de models externs i no és una mercantilització.

Més recentment, per a superar aquestes dificultats, autors com Quintana (1993) i Gillet (1995) han afegit al terme animació l'àmbit d'intervenció: *animació del temps lliure, de la tercera edat, de centre cívic, etc.* Han intentat classificar els àmbits de l'animació atenent quatre criteris: *els destinataris o grups socials* als que s'adreça l'animació, *als territoris, o llocs* on es pretén introduir l'animació, *els hàbitats humans o territoris diferencials* i *els objectes* que l'activitat pretén fomentar, a manera d'exemple, promoció cultural, desenvolupament social i econòmic, cultiu de les tradicions, canvi social, expressió personal, creativitat artística.

Per altra part, si ens atenem a l'etimologia del terme i seguint les directrius donades per Moulinier (1973) es troba que animació és:

- **Donar vida**, en el sentit de crear o despertar inquietuds, iniciatives, prendre consciència dels problemes, desenvolupar una acció autònoma, independent, responsable, etc.
- **Reviure**, en el sentit d'infondre o suscitar ànim, de dinamitzar, de potenciar una cosa que ja existeix, impulsant, motivant, afavorint la construcció crítica de la realitat, en el sentit de canvi i ajut al creixement personal o grupal, enfortint o coordinant la capacitat i la força dels individus i dels grups i la participació activa d'aquests en l'acció social, educativa i cultural.

Apareix la figura de l'animador com a professional; sembla diferent segons se li doni un sentit o un altre. Atenent el primer matís, s'entreu un animador

directiu, tècnic, mentre que en l'altre se'l veu com un mediador, un facilitador, com un guia. Però, en realitat, són antagònics ambdós tipus d'animador? La resposta pot ser que no són excloents, atès que si determinats individus o grups estan mancats d'habilitats, recursos, per a ser crítics, autònoms, responsables per a poder arribar-hi cal que se'ls facilitin aquestes habilitats i recursos, que se'ls informi o se'ls capaciti per poder participar conscient, crítica i autònoma dels problemes socioculturals, a escala individual o de grup, en la comunitat o en la societat concreta en la que es visqui. Seguint Merino (1999: 33) és un problema de gradació i no d'oposició. El debat a escala antinòmica és un fals debat. L'un (eix *anima*) i l'altre (eix *animus*) formen part del procés d'animació sociocultural. El primer se centra en una funció compensadora, informadora, formadora i educadora, mentre que el segon ha d'insistir en la motivadora, incitadora, conscienciadora, implicadora, medidora, coordinadora, catalitzadora i negociadora.

Si s'haguessin de triar tres verbs que presentessin els objectius de l'animació sociocultural aquests serien: *animar, intervenir i transformar*

Es comparteix amb Puig Picart (1989) i Merino (1999) que si s'haguessin de triar tres verbs que presentessin els objectius de l'animació sociocultural aquests serien: *animar, intervenir i transformar*. Paraules inspirades segons el marc ideològic del qual es parteixi del concepte d'animació, així s'escull l'animar en el sentit francès d'*animation socioculturelle*, l'intervenir en el sentit anglosaxó de *sociocultural community development*, i el transformar en el sentit sudamericà entès com a síntesi.

S. de Miguel (1995: 44-45) proposa una definició integradora d'ASC, entenent que l'animació sociocultural és un mètode d'intervenció, amb accions de pràctica social, dirigides i destinades a animar, ajudar, donar vida, posar en relació els individus i la societat en general, amb una adequada tecnologia, i mitjançant la utilització d'instruments que potencin l'esforç i la participació social i cultural.

Petrus (1989) entén l'ASC, dins la Pedagogia del Temps Lliure, com una metodologia creativa de tractament, com a tècnica social preventiva. La defineix com un mètode de treball, d'intervenció social que busca el desenvolupament comunitari a partir d'un concepte ampli de cultura, amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida.

S'està parlant d'ASC com actuació crítica, lliure i transformadora de la societat i com un conjunt d'accions que tendeixen a oferir a l'individu la possibilitat de convertir-se en agent del seu propi desenvolupament i del desenvolupament de la seva comunitat.

Una de las funcions clau de l'ASC consisteix en què les persones i els col·lectius es converteixin en agents i protagonistes del seu propi

desenvolupament. Allò que particularment interessa en els processos d'animació és generar processos de participació, creant espais per a la comunicació dels grups i de les persones amb vista a estimular els diferents col·lectius a emprendre processos de desenvolupament social (resposta a les seves necessitats en un espai, temps, situacions determinades...) i cultural (construint la seva pròpia identitat col·lectiva, generant i participant en els diferents projectes i activitats culturals).

Estem d'acord amb Merino (1993:94) quan afirma que l'ASC s'ha de situar dins d'un projecte d'acció contextualitzat i tecnològicament dissenyat i desenvolupat des dels pressupostos de l'animació sociocultural. L'animació necessita d'un projecte real i concret que respongui a una concepció i que es fonamenti en la realitat específica on es va a desenvolupar, amb les seves necessitats, les seves possibilitats i alternatives. Es proposa la formulació de *programes d'animació sociocultural*.

Es tracta, en síntesi, de fer animació sociocultural com a generadora de convivència, de xarxes de relació, de participació comunitària, de gaudi de l'oci i la cultura, i potenciadora de la solidaritat.

En segon lloc, l'animació sociocultural en la gent gran es fonamenta en una participació activa i en el compromís de l'individu amb el medi social en el qual viu.

Les poblacions de gent gran actuals estan mancades de tradició quant a participació comunitària, en el sentit d'assumir responsabilitats, d'implicar-se socialment, de transformar, de canviar el medi social en el qual viuen. Pertanyen a unes generacions en què les millores socials, eren tasca de les autoritats, i on l'accessibilitat als béns culturals, era quelcom reservat a una elit culta i/o adinerada. Per a moltes d'aquestes persones el terme cultura equival al d'educació.

Cal conscienciar i possibilitar la participació de les persones d'edat en i des dels diversos organismes i institucions socials que no solament afecten a la seva problemàtica, sinó també a tots aquells que incrementen la democratització de la societat en el seu conjunt. Possibilitar una més gran projecció social d'aquest col·lectiu, impedit-ne l'exclusió de la pròpia dinàmica social i fent possible la seva inclusió social d'una forma activa, participativa i dinàmica. Es tracta, per tant, de possibilitar no solament la inserció de la gent gran en el si de la societat i el del teixit social, sinó també de fer-los protagonistes del seu present i del seu futur en totes aquelles dimensions i perspectives de la vida social, cultural i de l'oci.

Es tracta, en síntesi, de fer animació sociocultural com a generadora de convivència, de xarxes de relació, de participació comunitària, de gaudi de l'oci i la cultura, i potenciadora de la solidaritat

El col·lectiu de gent gran té unes característiques específiques: edat, jubilació, diferents situacions de convivència, situacions de salut general, condicions físiques diferencials, context residencial, una més gran disponibilitat de temps lliure, etc. Els programes d'ASC han de ser adaptats a les situacions del grup i a les seves necessitats respectives.

Potser el millor que es pugui aportar als ancians des d'aquests centres de gent gran siguin les ganes de viure, l'animació, l'estímul per a mantenir-se actius i per a seguir compromesos socialment i no caure en la passivitat i l'abandonament. No oblidem que l'ASC consisteix, essencialment, en establir les estructures que permetin la comunicació humana i en suscitar les condicions d'una més gran participació cultural en els diversos sectors de la vida comunitària. Petrus (1997: 318).

L'ASC a la gent gran aporta una consciència participativa que desperti en el subjecte potencialitats endormiscades i capacitats no posades en joc

La gent gran ha de ser protagonista de la seva pròpia història, de la seva pròpia cultura i del seu propi projecte de vida. En paraules de Berzosa (1987:14) l'ASC a la gent gran aporta una consciència participativa que desperti en el subjecte potencialitats endormiscades i capacitats no posades en joc. La possibilitat de sentir-se creador desenvolupant les seves facultats. Una sèrie d'expectatives i necessitats culturals noves. Un canvi d'actituds enfront de la realitat, en percebre-la amb una mirada diferent d'allò habitual i en viure-la en els esdeveniments socials. Un descobriment de la possibilitat de trobada amb els altres en viure l'experiència de la comunicació i de l'acció solidària en la tasca cultural comunitària. La confiança en un mateix a través de l'expressió i de la creativitat.

L'animació sociocultural com un programa més d'intervenció social, en els establiments de gent gran: residència, centre de dia, llar del jubilat, no té sentit si no forma part de la cultura de l'organització de la pròpia institució. Hi ha també la necessitat d'una animació fundada en la identitat de cada institució o establiment. En la mesura que es consideri important la vertebració de la vida comunitària en la residència, el desenvolupament sociocultural, haurà d'instal·lar-se en la filosofia del mateix centre com un element més, generador d'aquest clima que anomenem la *cultura de l'organització*.

El repte rau en saber articular la dimensió social i la col·lectiva, en reconstruir un espai privat dins d'un espai col·lectiu. En abordar les relacions interpersonals i les relacions socials, en el si de l'establiment o institució, però també fora d'ell: la relació de l'establiment amb el seu entorn, sense oblidar les xarxes socials i familiars de les persones acollides en l'establiment (residència, centre de dia, casal, etc.), en generar convivència i participació.

L'animació ha de trobar el seu lloc en les dinàmiques d'identitat: dels residents, usuaris o clients, del personal, dels familiars, etc. Contribuint al manteniment de la identitat de la gent gran que formen la comunitat residencial. L'ASC ha de contribuir a la construcció (manteniment, desenvolupament) d'una identitat, a afavorir la comunicació de tots els actors implicats, a desenvolupar un *nosaltres*, un símbol d'identitat, que acabi constituint un referent en el temps i en la història de l'establiment, amb un passat, present i futur. L'animació s'erigeix com un canal propici per al canvi i la participació. A treballar des de tres àmbits diferents: el de l'establiment i el seu entorn, el del mateix establiment com un tot, i les relacions entre els diferents grups que formen l'establiment.

Si no es dóna canvi social, el canvi d'aquesta realitat, no hi ha ASC. Hi haurà moltes altres coses, però no ASC en el seu sentit més autèntic.

En tercer lloc, queda per parlar sobre la figura de l'animador i/o educador social des de l'ASC amb la gent gran. Es poden distingir dues tendències fonamentals a l'hora d'entendre l'ASC i el rol de l'educador o animador que es deriva d'això:

- Com a conjunt de tècniques grupals més o menys independents del suport ideològic, amb la qual cosa l'animador seria un tècnic o especialista en treball social. (Ander-Egg, 1984).
- Com a instrument-palanca per a transformar la realitat social, i, en aquest sentit, l'animador seria un educador social compromès a escala comunitària però, sobretot, amb els sectors menys afavorits socioeconòmicament. La consideració que té des d'aquesta òptica és la d'agent de canvi social. (de la Riva, 1988:27).

En qualsevol cas, sembla que l'animador, com a mínim té tres camps de treball molt concrets: *Cultural*, treballant per a la creativitat, *social*, amb el punt de mira posat en la participació, transformació, mobilització i dinamisme de col·lectius, centrat en el treball de grup a escala veïnal, i *educatiu*, per a fomentar el desenvolupament personal. (Ventosa, 1989:69).

Els animadors o els educadors no són els veritables protagonistes del procés; l'únic protagonista dels processos d'animació és el mateix grup, en el cas que ens ocupa el de la gent gran. L'animador o educador és tan sols un agent de suport que estimula la iniciativa grupal; una persona que connecta els individus amb el seu ambient i provoca en ells activitats d'investigació,

L'únic protagonista dels processos d'animació és el mateix grup

estímul, creativitat, reflexió, organització social, etc., encaminats a solucionar els problemes socioculturals d'una comunitat o grup concret. (Pollo, 1980:33; Laporta, 1979.107-111) Intenta que aflorin els conflictes i es prenguin posicions crítiques en la solució d'aquests. I és, precisament, des d'aquesta posició que insisteix en la recerca, descobriment i exposició de les causes de les desigualtats socials, on es pot trobar el treball de l'animador sociocultural com a educador social. (Quintana, 1985: 25-26).

En definitiva, el seu treball s'ha de centrar en afavorir la participació i el compromís personal, la presa de consciència de la realitat i la de l'entorn, les relacions interpersonals, en la interrelació amb altres col·lectius, la recerca constant d'alternatives.

Realment es pot parlar d'una adequada i significativa ASC quan el col·lectiu de la gent gran no requereixi la presència d'un animador o educador, essent ells mateixos els protagonistes dels seus problemes i eliminació de les causes, per la qual cosa qualsevol política d'ASC s'hauria de concretar en un pla d'acció més global dirigit a la transformació social. (Costa, 1986:129).

Però, com es tradueix en la pràctica quotidiana l'animació sociocultural dels Centres de Dia per a gent gran o bé la dinamització sociocultural?

Els centres de dia per a gent gran de Lleida

El nostre interès se centra a analitzar com es tradueix en la pràctica quotidiana la dinamització cultural que assenyalava com a funció a cobrir la legislació vigent a Catalunya. La realitat estudiada han estat els Centres de Dia per a gent gran de Lleida.

S'entén per Centre de Dia per a gent gran un servei d'acollida diürn i d'assistència en les activitats de la vida diària per a gent gran amb dependències, i que es poden prestar en un establiment específic o bé com a servei integrat dins dels espais assistencials generals i en el programa funcional d'activitats diürnes d'una residència.

Els objectius que pretén aconseguir un Centre de Dia són: facilitar un entorn compensatori a la llar, adequat i adaptat a les necessitats d'assistència, possibilitar la recuperació o el manteniment del màxim grau d'autonomia

personal i social, mantenir l'acceptació de la persona gran amb disminucions en el seu entorn sociofamiliar, proporcionar suport a les famílies que tenen cura d'una persona gran.

Entre las prestacions obligatòries d'un Centre de Dia figuren: acolliment i convivència; manutenció; atenció personal en les activitats de la vida diària (AVD), readaptació funcional i social, dinamització cultural, suport familiar, atenció a la salut.

Objectius i metodologia del nostre estudi

Es van plantejar els següents objectius:

- Conèixer quin tipus d'activitats es realitzen en els Centres de Dia de Lleida
- Analitzar la participació en les activitats que s'ofereixen en els Centres de Dia i la participació en noves activitats.
- Conèixer l'opinió dels usuaris sobre les preferències pel que fa a les activitats socioculturals.
- Valorar la necessitat d'un professional que dinamitzi les activitats

L'estudi realitzat s'emmarca dins de la *metodologia descriptiva*, i és l'enquesta el nostre mètode d'estudi. La tècnica utilitzada en el procés d'investigació és el qüestionari, instrument vàlid per aconseguir els objectius plantejats. El qüestionari va ser elaborat per la mateixa investigadora per a l'esmentat estudi i validat mitjançant la prova de jutges.

La mostra objecte d'estudi la constitueixen tots aquells usuaris o clients dels Centres de Dia de Lleida, que no presenten trastorns psíquics greus, o de la comunicació, que impossibilités la fiabilitat de les respostes ateses en el qüestionari; en total van ser 80 usuaris.

Resultats

S'ha preguntat a cada usuari o client quines *activitats* realitza en el Centre de Dia. El tipus d'activitats que solen realitzar-se són tallers, celebració de festes, lectura, jocs de taula, conversar, etc.

Gairebé la meitat dels enquestats, realitzen tallers, principalment de lectura del diari o manualitats, durant la seva permanència en el Centre de Dia. Però la

dada que més sorprèn és que un de cada quatre usuaris respon que no fa res quan és al Centre de Dia.

Quan se'ls pregunta *per la proposta de noves activitats*, el 90% dels usuaris no sap quines activitats alternatives proposar. Es pot suposar que es tracta d'un col·lectiu que es deixa portar per les iniciatives preses per altres, o que no s'han plantejat la possibilitat d'oferir activitats als responsables del centre. L'actitud adoptada per part dels usuaris davant el servei sol ser la de *donar les gràcies* per tot el que fan per ells, no se senten part activa del procés de dinamització.

Del 10% restant, un 5% proposa tallers de costura i labors. Són dones en la seva totalitat. Al llarg de la seva vida, realitzar labors ha estat la seva principal afecció. Segons el nostre parer, aquest col·lectiu podria constituir-se com a monitores per a altres usuàries que volguessin aprendre; al seu torn, caldria plantejar-se la possibilitat que contribuïssin en les activitats de bugaderia del mateix centre, amb la qual cosa millorariem la seva autoestima, el seu sentiment d'utilitat, de pertinença.

Un 3.7% proposa activitats de lectura o escriptura. Quan diuen tallers d'escriptura es refereixen a reforç o inici en la lectoescriptura, compondre poemes, etc. Es tracta d'un col·lectiu que han conservat o han despertat interès per les activitats culturals, més enllà del procés d'educació.

Un 1.3% proposa activitats de jardineria, fer hort. En la seva majoria, la seva principal ocupació durant la vida laboral activa ha estat l'agricultura. Curiosament en cap centre dels 17 visitats es realitza hort. Amb l'activitat d'hort es potenciaria el sentiment d'autonomia, d'utilitat, d'autoestima, atès que els productes poden regalar-se, vendre's o compartir-los amb els altres usuaris.

En relació amb la *participació en activitats*, s'obté que el 56.3% participa en les activitats que es realitzen en el Centre de Dia i el 43.8% restant no.

En preguntar-se per les raons, entre els qui participen destaca el 68.2% que hi participa per a ocupar el temps de què disposa, un 9.1 % per aprendre coses noves, un 6.8% per a relacionar-se amb altres persones, un altre 6.8% per obligació, un 4.5% perquè aprèn coses útils per a la vida diària, el 4.5% restant perquè l'ajuda a dir-se a si mateix i als altres que encara pot fer coses. Arran d'aquestes respostes pot constatar-se que, en gairebé tots els Centres de Dia de Lleida, la participació en les activitats és voluntària. Que la motivació per a participar és ocupar el temps, de forma creativa o no, gratificant o no, que comporti a l'autorealització o no. Pocs tenen altres motivacions, pel que

podria dir-se que participen indiferentment de l'activitat que sigui: tallers, festes, excursions, conferències, jocs de taula, etc.

Entre els usuaris del Centre de Dia que no participen, les raons que aporten són: un 43.3% diu que li impedeix fer altres coses que li interessa; dins d'aquest col·lectiu s'hi troba la gent gran que utilitza solament la prestació de menjador de totes les que ofereix el Centre de Dia, i que, alhora, són les persones més autònomes i independents. Un 21.6% no hi participa perquè li exigeix esforç, i a un altre 13.5% li suposa molèsties. Un 5.4% manifesta no tenir edat per aprendre. Cal preguntar-se si les activitats s'ofereixen adaptades als usuaris o són els usuaris els qui s'han d'adaptar a les activitats.

Quan se'ls pregunta per la *participació en noves activitats*, un 32.5% diu que no participaria en noves activitats; es tracta de les mateixes persones que ja no participen en les activitats? o bé, no els motiven els canvis?; el 23.8% restant no sap o no contesta; dins d'aquest col·lectiu hi haurien aquelles persones indecises que depèn de en quina activitat participarien o no. Un 43.8% manifesta que sí que participarien en noves activitats. Es tractaria d'un col·lectiu que té interès a provar noves coses, a sortir de la rutina?, o podria tractar-se d'un col·lectiu poc exigent que li és indiferent fer alguna altra activitat?

Ens va interessar preguntar per si els usuaris preferien realitzar les *activitats en el Centre de Dia o bé fora d'aquest*. El 58% prefereix realitzar les activitats socioculturals (tallers, conferències, celebració de festes, etc.), en les instal·lacions del mateix centre. Un 9% opina que, segons quina sigui l'activitat a realitzar, no li importa desplaçar-se. Un 8% prefereix fer activitats fora del centre. El percentatge de persones que no tenen una opinió sobre això constitueix el 28% dels usuaris.

També es va preguntar als usuaris si preferien que les *activitats fossin obertes al públic*, és a dir, que hi poguessin participar persones alienes al centre, com familiars, amics, veïns *o solament per als usuaris del centre de dia*. El 45% de les persones que van als Centres de Dia de Lleida els sembla bé que les activitats siguin obertes, per exemple, si es fa l'activitat de bingo, i hi ha una visita d'un familiar que aquest hi pugui participar també. Per altra part, és una cosa inusual en tots els centres. Els professionals dels Centres de Dia, i els càrrecs directius estan disposats a aquest tipus de participació? La totalitat dels Centres de Dia de les comarques de Lleida comparteixen instal·lacions amb residències de gent gran, aquesta permissivitat en la participació en les activitats afavoriria també la normalització de les persones residents? La gent gran aposta per la normalització, integració.

Un 26% és de l'opinió que només han de participar en les activitats els usuaris. Com compaginar ambdues posicions. Potser flexibilitzant la realització d'activitats, per exemple, en activitats com poden ser jocs de taula, projecció de vídeos, festes, etc., permetre la participació a amics i familiars, i en altres on la continuïtat és més important, per exemple: tallers, programes de psicoestimulació, reservar-lo solament per a usuaris. De totes maneres el professional encarregat de la dinamització haurà de remarcar el paper de protagonisme dels usuaris del centre, al cap i a la fi la seva raó de ser són aquests usuaris.

Quan es qüestiona la *necessitat d'un professional per a la dinamització de les activitats socioculturals*, el 65% de les persones que van als Centres de Dia consideren necessari la figura d'un professional que dinamitzi les activitats socioculturals, això fa suposar que aquesta població prefereix un professional directiu, que estableixi el pla d'actuació. Prefereix que les relacions que se estableixin entre professionals-usuari o client siguin verticals i no horitzontals. Sembla ser que dona seguretat saber a cada hora què cal fer, consumir el producte i ja està. Que hi hagi algú que es responsabilitzi, que exerceixi el control. Són poques les persones que aposten per l'autogestió, o cogestió, no es veuen capacitats per assumir la responsabilitat que suposa la dinamització sociocultural, no són conscients de la importància de la seva col·laboració, de la importància de sentir-se part del procés, d'implicar-se, de ser part activa i decisiva.

S'ha constatat que les persones que acudeixen als Centres de Dia de titularitat privada d'iniciativa mercantil, aposten més per l'autogestió

No obstant això, s'ha constatat que les persones que acudeixen als Centres de Dia de titularitat privada d'iniciativa mercantil, aposten més per l'autogestió, per organitzar-se ells mateixos les activitats, ser part activa del procés de dinamització sociocultural. Són més exigents. S'autoperceben més com a clients que com a usuaris. L'animador com a gestor de les seves demandes, com un professional que està al seu servei. Ells li demanen el que desitgen i ell s'encarrega de canalitzar-lo.

En els centres públics es concentren la majoria de persones indecises, que no saben què respondre.

En els centres privats d'iniciativa social, s'aposta per decidir quines activitats programar entre els professionals i els usuaris, arribar a un acord, a un consens, escoltar opinions. Aposten per un animador facilitador, mediador.

Conclusions

El tipus d'activitats que es realitzen als Centres de Dia de Lleida són bàsicament tallers, celebració de festes, jocs de taula. Pel que fa a la participació en les activitats que s'ofereixen als Centres de Dia, els índexs de participació són acceptables, més de la meitat dels usuaris, tot i que millorables. Els usuaris es mostren indecisos pel que fa a proposar noves activitats.

Les opinions manifestades pels usuaris sobre les preferències en relació amb les activitats socioculturals no són unànimes pel que fa a si prefereixen realitzar les activitats en el mateix centre o fora, o si prefereixen que les activitats siguin obertes al públic o reservar l'exclusivitat per als usuaris o clients del servei.

Pel que fa a la necessitat d'un professional que dinamitzi les activitats, més de la meitat dels usuaris està d'acord en què se fa necessària la seva presència.

Un cop analitzats els resultats obtinguts, s'imposa reflexionar sobre alguns aspectes que podrien relacionar-se amb la qualitat de la dinamització sociocultural que s'ofereix als Centres de Dia de Lleida.

S'arriba a la conclusió que ha d'imposar-se un **canvi d'actituds**:

- Les persones institucionalitzades s'haurien de plantejar el *rol dels educadors o animadors*, considerar-los *com a guies, mediadors, facilitadors, no com a tècnics que dirigeixen l'acció educativa sense més*, s'han de fer escoltar, amb la qual cosa aconseguirien participar en activitats d'acord amb les seves capacitats, interessos, motivacions, sentiments, característiques personals, necessitats, etc. Participar des del disseny a l'avaluació dels programes o projectes educatius. Participació activa, responsable, de compromís.

- *Pel que fa a ells mateixos*, la gent gran hauria d'anar construint el propi *projecte de vida*, conèixer les pròpies capacitats i limitacions, acceptar-les però confiar en les possibilitats, viure el present alhora que preparant el futur.

Com a conseqüència dels resultats trobats cal replantejar-se la intervenció educativa, la qual ha de tenir present les següents premisses: actuar *des de* la gent gran, escoltar i valorar les seves necessitats, aspiracions, possibilitats, sentiments, etc.; *per a* la gent gran, permet millorar permanentment la seva qualitat de vida, llimar les desigualtats socials, mostrar una actitud d'acceptació

i respecte als seus valors, creences, sentiments, donar resposta a tots, i no solament als més autònoms; *amb* la gent gran, escoltar-la, intercanviar idees, donar-los la possibilitat d'expressar-se lliurement, arribar a una gestió participativa, enriquidora per a tots.

L'acció educativa ha de tenir com a finalitats *transformar* actituds passives per actives, individualistes per participatives, solitàries per solidàries, conformistes per creatives i innovadores

L'acció educativa ha de tenir com a finalitats *transformar* actituds passives per actives, individualistes per participatives, solitàries per solidàries, conformistes per creatives i innovadores; *intervenir* donant suport, promoció, dissenyant, desenvolupant i avaluant programes, projectes, activitats, difusió d'iniciatives, informant, assessorant, realitzant investigació-acció; s'ha de basar en una pedagogia activa, de planificació participativa, d'enfortir xarxes socials, de fer grups autònoms i operatius; també *animar* entès com interrelacionar les persones, facilitar l'autorganització de grups, afavorir el treball per comissions, per exemple, ser un referent, un lloc de trobada, un lloc on neixin iniciatives.

Altres qüestions a las quals cal donar resposta, per exemple, en referència a l'*espai*:

- Dissenyar *espais on es potencia l'autonomia de la gent gran*, i ja en el cas dels Centres de Dia, la gent gran ha de poder realitzar activitats lliurement, sense haver de demanar permís, existeixen estratègies metodològiques senzilles com per exemple: *treball per racons*, habilitar espais per a llegir tranquil·lament i si es pot una biblioteca, per a jugar a jocs de taula, per a l'ordinador, per a xerrar, per a cosir, per a veure la televisió, passejar, etc. Es parla d'activitats quotidianes que la gent gran pot realitzar sola. Que arribar a aquests racons sigui de fàcil accés (amb cadires de rodes, caminadors, etc.), a l'igual que els materials o instruments a utilitzar: jocs de cartes, dòminos, diaris, discos, etc. D'aquesta manera tan senzilla la gent gran podria organitzar millor el seu temps, i no romandre llargues hores *vegetant* en un cadira a l'espera que li toqui la sessió amb el fisioterapeuta, o comencin els tallers.

- Dissenyar *espais per a la responsabilitat*: jardins, horts, aquaris, etc. Que les mateixes persones grans s'ocupin d'ells, que tinguin alguna activitat útil que obtingui el reconeixement de la resta de la comunitat.

- Dissenyar *espais per a la creativitat*, llocs on fer tallers, o practicar aficions o descobrir de noves, lliurement, no pot realitzar-se tot en la sala d'estar.

- Dissenyar *espais per a l'exercici físic*, gimnàs, rutes de passeig, etc.

- Dissenyar *espais per a les relacions socials*, sales polivalents per a ballar, prendre quelcom, assajar per a una obra de teatre, cantar, etc.

En allò referent al *temps*, distribuir el temps de les persones que acudeixen als Centres de Dia o que viuen en les residències més d'acord amb les necessitats de la gent gran i no dels diferents professionals que treballen al centre. La gent gran és la veritable protagonista. Perquè de no fer-ho així, l'activitat del centre es concentra en un parell d'hores al matí (higiene personal, fisioteràpia, visita metge, etc.) i altres a la tarda (tallers), i la resta del dia un no sap què fer.

Al seu torn, l'ASC necessita tenir un espai, uns recursos i un temps. I aquí els equips directius i la resta dels professionals poden afavorir la tasca dels animadors o educadors i dels usuaris o clients de l'establiment, respectant el seu temps, els seus espais, implicant-se i donant-los la importància que es mereixen.

Pel que fa a *recursos*, invertir-hi, en més i millors equipaments, infraestructura, personal, etc. Constituir veritables equips multidisciplinaris que coordinin els seus esforços davant un objectiu comú: millorar la qualitat de vida de la gent gran. Pel que fa a *metodologia*, treball en equips multidisciplinaris per part dels professionals, enfocar els programes educatius individuals i personalitzats des de la multidimensionalitat. Perseguint uns objectius comuns. Treball per comissions, per part de la gent gran, cogestió o autogestió de les activitats a realitzar. Més participació en la gestió per part dels usuaris, més pes en la presa de decisions.

I per acabar, dir que l'espai ideològic i físic reservat als Centres de Dia a l'animació sociocultural es percep com gairebé inexistent. Això ens porta a pensar que es fa necessària i imprescindible la figura de l'educador social a tots els Centres de Dia, per tal de donar resposta als plantejaments exposats. Professional de l'acció educativa que podria encarregar-se de reorganitzar el temps d'oci de manera productiva, creativa. És sabut que l'oci afavoreix el benestar físic i psíquic, és un recurs preventiu i educatiu, i té efectes positius en les persones: augmenta l'autoconcepte, la satisfacció vital, la qualitat de vida, el sentiment de llibertat, l'autonomia, afavoreix les relacions interpersonals, és un antídoto contra la solitud, augmenta les competències (socials, cognitives, psicoafectives). Respectant també el dret a no fer res sempre que sigui una decisió lliure. Tots els estaments implicats han de conscienciar-se de les possibilitats que l'educació pot oferir. Deixar pas a altres professionals que no siguin els de *bata blanca*.

L'animació sociocultural és una nova actitud davant la vida, un nou estil de creativitat, una vivència en comunitat. Berzosa, G. (1999:240). Animar seria entre altres coses promocionar l'*art de viure* entre la gent gran, va més enllà del disseny, de la implementació, i de l'avaluació d'unes activitats o programes.

Bibliografia

Ander-Egg, E. (1984), *Achaques y manías del servicio social reconceptualizado*. Humanitas, Buenos Aires.

Barrado, J.M. (1982), "La animación sociocultural, un esfuerzo de aclaración", dins *Documentación Social*, 49.

Berzosa, G. (1987), "El ocio, un tiempo para la creatividad", dins *Minusval*, 58,13-15.

Costa, A. (1986), "El territorio y las comunidades como marco de la Animación Sociocultural", a AA.VV., *Fundamentos de la Animación Sociocultural*. Narcea, Madrid.

De Miguel, S. (1995), *Perfil del animador sociocultural*. Narcea, Madrid.

Gillet, J. (1995), *Animation et animateurs*. L'Harmattan, Paris.

Laporta, R. (1978), "Creatività e prospettive pedagogiche", a AA.VV., *Creatività, educazione e cultura*. Enciclopedia Italiana, Roma.

Merino, J.V. (1999), *Programas de animación sociocultural. Tres instrumentos para su diseño y evaluación*. Narcea, Madrid.

Quintana, J.M. (1993), *Los ámbitos profesionales de la animación*. Narcea, Madrid.

Petrus, A. (1997), *Pedagogía social*. Ariel, Barcelona.

Pollo, M. (1980), *La animazione culturale. Teoria e método*. Elle Di Ci, Torino.

Puig Picart, T. (1989), *Animación sociocultural. Cultura y territorio*. Popular, Madrid.

Riva, F. de la (1989), "Piezas para un rompecabezas: participación y procesos socioculturales en la sociedad industrial avanzada del fin del milenio", a AA.VV., *Procesos socioculturales y de participación*. Narcea, Madrid.

Soldevila Benet, A. (2000), *El estudio del envejecimiento desde una perspectiva biopsicosocial y educativa: Los Centros de Día de Lleida, una realidad analizada*. (inèdit). Universitat de Lleida, Lleida.

Anna Soldevila Benet

Universitat de Lleida.
Departament de Pedagogia
i psicologia.
Soldevila@pip.udl.es